

Ks. Ireneusz Pawlak

ALLELUJA Z WERSETEM W LITURGII MSZALNEJ *

I

Hebrajskie słowo *Hallelu Yah* Grecy przekształcili na *allélouia*. Łacińskie znaczenie tego słowa można oddać jako *laudate Dominum*.

W Starym Testamencie alleluia było uważane za akcent radości i tak też je przejęło chrześcijaństwo¹. Ponieważ starożytny człowiek był na wskroś religijny, dlatego elementy kultu przenikały do życia codziennego. Pewną rolę odgrywało tu także alleluia. W V wieku, jak podaje Beda, kapłani zagrzewali do walki Bretończyków napadniętych przez Saksonów właśnie śpiewem alleluia. W klasztorze św. Pauli w Rzymie alleluia było sygnałem wzywającym do modlitwy. Żeglarze wykonywali rytmiczne ruchy wiosłem przy śpiewie alleluia².

W szczególny jednak sposób alleluia związane było z liturgią — zarówno brewiarzową jak i mszalną. Alleluia mszalne — jak świadczą o tym wypowiedzi św. Augustyna — początkowo pozbawione było słów³. Przepuszczalnie od czasów Grzegorza Wielkiego pojawia się werseł, który jednak nie naruszył pierwotnej formy alleluia jako śpiewu melizmatycznego⁴. Alleluia śpiewano początkowo w liturgii mszальной tylko w okresie wielkanocnym, tzn. od Wigilii Paschalnej do Zesłania Ducha Św. Świadectwem tego jest m. in. list Jana Diakona do patrycjusza Senariusza (ok. 500 r.), w którym czytamy: „*Illud etiam quod interrogare dignatus es, cur alleluia usque ad Pentecostes in ecclesia decantetur...*”⁵. Rozszerzenie śpiewu alleluia na niedziele i święta całego roku liturgicznego (z wyjątkiem okresu Wielkiego Postu) przypisuje się Grzegorzowi I. Starożytny Kościół mówił po grecku, czytał Pismo św. po grecku i celebrował po grecku. W samym Rzymie liturgia trzech pierwszych wieków była sprawowana w języku greckim. Ponieważ św. Grzegorz znał zwyczaj kościoła greckiego, a śpiewano tam alleluia przez cały rok, włączył ten śpiew do liturgii rzymskiej poza okresem paschalnym. Dzięki temu pewne teksty a zwłaszcza melodie alleluia przedostały się z Bizancjum na

* Referat wygłoszony na Kongresie Teologów Polskich w Mogile w dniu 15 września 1976 r. w sekcji Muzyki Kościelnej.

¹ F. Cabrol, *L'Alleluia à la Messe*. „Revue Grégorienne”. 19 (1934) 201.

² E. Jammers, *Das Alleluia in der gregorianischen Messe*. Münster 1973. s. 2 nn. Por. także W. Apel, *Gregorian chant*, Bloomington 1958 s. 376.

³ „Ista jubilatio... quid restat nisi ut júbilus, ut gaudeat cor sine verbis, et immensa latitudo gaudiorum metas non habet syllabarum”. Cyt. za P. Wagner, *Alleluia chant*. W: *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie*. T. 1. Première partie. Paris 1924 szp. 1227 i 1234.

⁴ Tamże szp. 1227.

⁵ E. Jammers, dz. cyt. s. 10.

Zachód⁶. Od VI w. stało się alleluia znakiem radości paschalnej i było charakterystyczne dla całej ówczesnej epoki liturgicznej⁷. W nieco późniejszych latach włączono alleluia do liturgii o męczennikach, a potem o wyznawcach, dziewicach i niewiastach⁸.

1. FUNKCJA I MIEJSCE ALLELUIA W LITURGII MSZALNEJ

Od samego początku kultu chrześcijańskiego alleluia związane było z liturgią słowa. Chrześcijaństwo przejęło tę liturgię początkowo w niezmienionej formie z synagogi żydowskiej. Składała się ona z dwóch lub więcej czytań ze Starego Testamentu przedzielonych psalmami. Potem dołączono czytanie listów apostoelskich, a wreszcie Ewangelii. Być może alleluia wykonywano po ostatnim czytaniu. Z chwilą dołączenia Ewangelii stało się ono śpiewem wprowadzającym do tekstu perykopy ewangelicznej. Włączony od czasów Grzegorza I werset czerpano zazwyczaj z psalmu, potem także z ksiąg Nowego Testamentu, wreszcie, zwłaszcza w *Proprium de Sanctis*, tworzone też nowe teksty⁹. Przykładowo wymienimy „Dilexit Andream Dominus” lub „Magnus sanctus Paulus”. Nie używano w alleluia tego wiersza psalmu, który wykonywano w psalmie gradualnym¹⁰.

W Rzymie w niedziele Wielkiego Postu nie śpiewano alleluia. Być może odgrywał tu pewną rolę moment psychologiczny: wstrzymanie się od śpiewu alleluia, by tym radośniej zabrzmiało ono w Wigilię Paschalną. Prawdopodobna jest także hipoteza, że niedziele te początkowo nie posiadały w ogóle Ewangelii, a gdy ją dołączono, nie istniał już zwyczaj dodawania alleluia¹¹. Śpiewano wtedy psalm jako tzw. *tractus* — najstarszą solową formę śpiewu psalmodycznego¹². Ryt bizantyjski śpiewał (i śpiewa nadal) alleluia przez cały rok. Liturgia ambrożyjska wzorowała się na Rzymie. W liturgii mozarabskiej śpiewano alleluia po Ewangelii (opuszczając je w Wielkim Poście i dnia 1 stycznia, który jest tam dniem pokuty). O liturgii galijskiej nie wiemy prawie nic¹³.

Według opinii niektórych autorów w dzisiejszej liturgii śpiew alleluia spełnia rolę radosnej aklamacji paschalnej, która towarzyszy uroczystej procesji do Ewangelii, do nadejścia Pana w Jego Słowie¹⁴.

⁶ L. Brou, *L'Alleluia gréco-latin „Dies sanctificatus” de la messe de Jour de Noël*. „Revue Grégorienne” 14 (1935) 212.

⁷ F. Cabrol, dz. cyt. s. 204.

⁸ Tamże.

⁹ J. Pikulik, *Alleluia of Easter Cycle in Medieval Poland*. „Collectanea Theologica”. 45 (1975) fasc. specialis s. 138.

¹⁰ F. Cabrol, dz. cyt. s. 205.

¹¹ E. Jammers, dz. cyt. s. 21.

¹² Tamże.

¹³ F. Cabrol, dz. cyt. s. 206.

¹⁴ C. Braga, *De potioribus principis quae Instructionem dirigunt*. „Ephemerides Liturgicae”. 81 (1967) 239; por. także J. Gelineau, *Canto e musica nel culto cristiano*, Torino 1963 s. 282 nn.

2. BUDOWA FORMALNA

a. Teksty

Najogólniej rzecz ujmując można powiedzieć, że śpiew alleluia posiada budowę ABA, tzn. Alleluia-Werset-Alleluia. Typowe dla tej formy jest alleluia z jednym werselem. W pierwotnej liturgii — aż do Soboru Trydenckiego — występowały także alleluia z podwójnym werselem. Niewątpliwy wpływ na większą niż jeden liczbę wersełów wywarły nieszpory wielkanocne¹⁵. Zasadniczą przyczyną wprowadzenia dwóch wersełów była chęć uniknięcia tzw. *melodia secunda*, czyli powtarzanie po wersecie alleluia z jubilesem. Praktyka ta powstała przypuszczalnie w VII w.¹⁶ Początkowo dwa wiersze stosowano w większe święta (Zmartwychwstanie, Wniebowstąpienie, Zesłanie Ducha Św., niektóre święta Apostołów i Dziewic). Późniejsze kodeksy (np. St. Gallen 359 lub Paris Bibl. Nat. lat 903) notują ich więcej¹⁷. Przykłady takich wersełów to: „Pascha nostrum — Epu-lemur” (Niedziela Zmartwychwstania), „Tu es Petrus-Beatus es Simon” (Św. Apostołów Piotra i Pawła).

Późnośredniowieczne alleluia zaopatrywano chętnie w wersety rymowane. Jedne z nich były tropami alleluia (np. „Ave stillans melle” było tropem do sekwencji „Ave verbi Dei parens”)¹⁸, inne antyfonami (np. „O consolatrix pauperum”)¹⁹, jeszcze inne sekwencjami (np. „O Maria rubens rosa”)²⁰. Niektóre są niewiadomego pochodzenia. Najwięcej wersełów rymowanych przypada na święta maryjne. Reforma trydencka przecięła twórczość w tej dziedzinie a tym samym żywot większości wersełów rymowanych.

b. Melodie

Melodie alleluia mszalnego da się ująć generalnie w dwa rodzaje: aa. wykorzystujące motywy jubilus w wersecie (dotyczy to zwłaszcza końcowego jubilus wersełu), bb. całkowicie odmienne melodie alleluia i wersełu (szczególnie, gdy ten ostatni pozbawiony jest jubilus). Zdecydowanie przeważa ten pierwszy rodzaj w kompozycjach

¹⁵ B. Stäblein, *Alleluia*. W: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*. Herausgegeben von Fr. Blume. T. 1. Kassel und Basel 1949—1951 spz. 339; E. Jammers, dz. cyt. s. 40—58 i 109.

¹⁶ E. Jammers, dz. cyt. s. 109.

¹⁷ P. Wagner, *Einführung in die gregorianischen Melodien*. T. 1. Ursprung und Entwicklung der liturgischen Gesangsformen. Leipzig 1911 s. 97; M. Ferretti, *Estetica gregoriana*. T. 1. Roma 1934 s. 195; E. Jammers, dz. cyt. s. 109.

¹⁸ *Repertorium hymnologicum* (RH). Catalogue des chants, hymnes, proses, séquences, tropes en usage dans l'Eglise latine depuis les origines jusqu'à nos jours. Ed. U. Chevalier. Vol. 4. Louvain-Brüssel 1912 n. 35747 s. 50.

¹⁹ RH 2. 2. Leipzig 1897 n. 12827; RH T. 5. Leipzig 1912 s. 275.

²⁰ RH T. 2. n. 13217 s. 208.

alleluia. P. Wagner sugeruje, że budowa alleluia wskazuje na czas pochodzenia danego śpiewu. I tak najwcześniejsze alleluia nie powtarzają jubilus na końcu wersetu. Jeśli któraś kompozycja to czyni, wskazuje tym samym na swoje późniejsze pochodzenie²¹. Pogląd ten nie we wszystkich szczegółach jest słuszny, gdyż np. „Pascha nostrum”, jedno z najstarszych alleluia, trzeba by zaliczyć do drugiej grupy. Mimo to teoria ta przyjęta także przez Stäbleina²², w większości przypadków zdaje egzamin²³.

Alleluia zaliczamy do tzw. śpiewów melizmatycznych. Melizmatyka dotyczy przede wszystkim jubilus kończącego alleluia lub werset. Łączy się ona także często z długimi melizmami zachodzącymi w przebiegu melodii wersetu na niektórych sylabach. Kompozytorzy stosowali tu technikę powtarzania fraz melodycznych, co stanowi konieczny środek do kształtowania większych form²⁴. Powstały więc w samym alleluia lub w wersecie najczęściej formy: AAB, AA₁B, AABBC, ABA²⁵. W myśl opinii Wagnera gregoriańskie alleluia jest piękne m. in. dzięki symetrii i logice muzycznej. W śpiewach sylabicznych melodia zależy od tekstu i jest z nim ściśle związana. W kompozycjach melizmatycznych — a takimi są alleluia — sama muzyka musi być logiczna. Muzyka ta nie różni się od innych sztuk w swojej symetrii, przejrzystości i proporcji²⁶.

Chorał gregoriański posługuje się chętnie melodiami typycznymi, dostosowując do nich różne teksty. Praktyka taka istniała także w śpiewach alleluia, do których znaleziono przynajmniej kilkanaście melodii typicznych.

Osobne zagadnienie stanowi twórczość późnośredniowieczna, która charakteryzuje się odmiennymi cechami kompozycji niż twórczość poprzedniego okresu. Szczegółowe omówienie tego problemu wykracza jednak poza ramy tego artykułu.

3. SPOSÓB WYKONYWANIA

W ciągu wieków panowała wielka różnorodność w sposobie wykonywania alleluia. Sam dobór wersetów był bardzo dowolny i w dużym stopniu zależał od wykonującego kantora. W niektórych rękopisach istnieją notatki w rodzaju: „Alleluja quale voluerit” lub tym podobne. Zresztą alleluia nie zawsze łączyło się z werselem. Wielka

²¹ P. Wagner, *Einführung...* T. 3. Gregorianische Formenlehre. Leipzig 1921 s. 398.

²² B. Stäblein, dz. cyt. szp. 343.

²³ W. Apel, dz. cyt. s. 390.

²⁴ E. Jammers, dz. cyt. s. 120 nn.

²⁵ P. Wagner, *Einführung...* T. 3. Gregorianische Formenlehre s. 415 nn; M. Ferretti, dz. cyt. s. 197 nn; E. Jammers; dz. cyt. s. 120.

²⁶ P. Wagner, *Alleluia chant.* szp. 1227 nn.

swoboda panowała też w repetycji samego alleluia: nie powtarzano wcale, powtarzano raz, dwa lub nawet kilka razy²⁷. Z początkiem IV w. alleluia było śpiewem niezależnym, pozostawionym improwizacji śpiewaka²⁸. Przypuszczalnie od tego czasu wykształciły się dwa sposoby wykonywania alleluia:

- I. Solista: Alleluia
 Chór: Alleluia i jubilus
 Solista: Werset
 Chór: Koniec wersetu i jubilus
 Solista: Alleluia
 Chór: Jubilus

Była to tzw. forma responsorialna śpiewów alleluiatycznych.

- II. Solista: Alleluia i jubilus
 Chór: Alleluia i jubilus
 Solista: Werset i jubilus
 Chór: Alleluia i jubilus

Alleluia w tym drugim przypadku przybierało jakoby postać wzajemnej rozmowy między solistą i chórem.

Pierwszy sposób wykonywania przyjęty został przez *Graduale Romanum* 1908, drugi — przez *Graduale Romanum* 1974.

Jak wynika z przedstawionych sposobów, głównym wykonawcą alleluia był solista, który dialogował z chórem. Solistę nazywano kantorem, stąd księga przeznaczona dla śpiewów solisty zwie się *Cantatorium*. Zawierała ona w znacznej mierze właśnie śpiewy alleluia.

Victor de Vite w swoim *De persecutione Vandalorum* notuje, że gdy Wandalowie w święto Paschy napadli na świątynię, zabili śpiewaka, który na ambonie wykonywał melizmy alleluia "... alleluia-ticum melos canebat, quo tempore sagitta in gutture jaculatur")²⁹.

Należy wspomnieć jeszcze o sposobie łączenia alleluia z sekwencją. Zwyczaj rzymski kazał wykonywać dwukrotnie wezwanie alleluia. Potem śpiewano werset i powtarzano jeden raz alleluia (a więc sposób I). Jeśli alleluia składało się z dwóch wersetów, porządek był taki sam. Natomiast jeśli po drugim wierszu miała nastąpić sekwencja, rozpoczynano ją po zakończeniu drugiego wersetu, ale przed powtórką alleluia, które wykonywano dopiero po sekwencji. W Polsce w połowie XVI w. sekwencję śpiewano dopiero po skończeniu ostatniego alleluia³⁰. Sekwencję uważano więc za twór osobny, oddzielny od alleluia. Reforma trydencka ujedynoliciła metodę wykonywania alleluia w całym kościele rzymskim. Przetrwiała ona do II Soboru Watykańskiego.

²⁷ F. Cabrol, *L'Alleluia à la Messe*, „Revue Grégorienne”. 20 (1935) 42.

²⁸ Tamże.

²⁹ Cyt. za F. Cabrol, dz. cyt. T. 20 (1935) s. 42.

³⁰ Z. Gorczewski, *Wkład Stanisława Zaborowskiego w recepcję*

II

Drugi Sobór Watykański stanowi punkt zwrotny dla wielu śpiewów liturgicznych, w tym także dla śpiewu alleluia. Zmiany dotyczą zarówno sposobów śpiewania, wykonawców, jak i języka liturgicznego, a także przywrócenia pierwotnej funkcji tego śpiewu.

Szczegółowe wskazania odnośnie śpiewu alleluia znajdują się w dokumentach i księgach posoborowych: *Ordo Lectionum* (1969), *Institutio Generalis Missalis Romani* (1969—1970—1975), *Ordo Cantus Missae* (1973), *Graduale Simplex* (1967), *Instructio „Musicam Sacram”* (1967). Na ich podstawie omówimy w skrócie dyrektywy dotyczące śpiewów alleluia i wpływające z nich wnioski.

1. W myśl komentarza do instrukcji *Musicam Sacram* (n. 31 c) alleluia przed Ewangelią ma charakter śpiewu aklamacyjnego towarzyszącego procesji do Ewangelii³¹. Alleluia nie śpiewa się dla niego samego, dlatego tylko, że ryt przewiduje taki śpiew, lecz dlatego, że jest ono potrzebne do towarzyszenia rytowi, którego funkcją jest głoszenie Dobrej Nowiny³².

2. Wszystkie dokumenty i komentarze podkreślają, że alleluia jest śpiewem. Wynika stąd jednoznaczny wniosek, iż alleluia powinno się śpiewać, a nie recytować. Domaga się ono śpiewu ze swej natury. Recytacja jest zubożeniem, pozbawieniem mocy i uroku³³. Nikt nie odmawia pieśni, jeśli jej nie śpiewa. Alleluja uważano w średniowieczu za pieśń (*Alleluia-Lied*), zresztą powstało jako śpiew i jako taki powinno być wykonywane. Wprowadzenie Ogólne do Mszału Rzymskiego (IGMR) wyraźnie mówi w n. 37a: „Alleluia śpiewa się w każdym okresie poza Wielkim Postem”. W przypadku, gdy w liturgii występują dwa czytania przed Ewangelią, alleluia wykonuje się po drugim czytaniu (IGMR n. 37). Natomiast, gdy przed Ewangelią jest tylko jedno czytanie „... można wziąć albo psalm alleluiatyczny, albo psalm (responsoryjny) i alleluia z werselem, albo wreszcie tylko psalm, albo tylko alleluia”. (IGMR n. 38a). Ogólną zasadę wykonywania śpiewów międzylekcyjnych precyzuje IGMR w n. 39: „Psalm zamieszczony po czytaniu, należy odrecytować, o ile nie jest śpiewany. Natomiast, gdy nie są śpiewane alleluia lub wersele przed Ewangelią, można je opuścić”. Słowo „można” sugeruje, że pozwala się także na odrecytowanie (odmówienie) alleluia w przypadku, gdy nie jest śpiewane. Jednakże z historii śpiewu alleluia oraz z ducha odnowio-

„*Ordo Missae*” Jana Burcharda w Polsce. (Studium liturgiczno-historyczne). Lublin 1976 s. 58 i 61 (Maszynopis pracy magisterskiej II wersja w Bibl. KUL).

³¹ Por. „*Ephemerides Liturgicae*”. 81 (1967) 18.

³² G. Skop, *Posoborowe etapy rozwoju muzyki liturgicznej*. „*Collectanea Theologica*”. 46 (1976) 108 nn.

³³ Psalm responsoryjny: recytowany czy śpiewany. Według „*Notitiae*” 102. Cyt. za „*Collectanea Theologica*”. 46 (1976) 105.

nej liturgii wynika, iż alleluia jako śpiew powinno być wyłącznie śpiewane. Tak więc, kto recytuje alleluia nie czyni wprawdzie wbrew przepisom, ale kto nieśpiewane alleluia opuszcza czyni lepiej, a kto je śpiewa — ten postępuje naj lepiej.

3. Zgodnie ze wskazaniami ogólnymi posoborowe księgi liturgiczne zamieszczają alleluja także w mszach za zmarłych (*Graduale Simplex*, *Ordo Lecotinum*, *Graduale Romanum* 1974) wyłączając okres Wielkiego Postu. Jest to nawrót do pierwotnej tradycji chrześcijańskiej, a także pewien gest ekumeniczny, bowiem kościoły wschodnie zachowały dotąd śpiew alleluia we wszystkich mszach. Liturgia za zmarłych jest liturgią oczekiwanego zmartwychwstania, stąd słuszne jest, aby śpiew tak charakterystyczny dla okresu wielkanocnego był wykonywany właśnie w mszach ofiarowanych za zmarłych.

4. Okresem, w którym nie wykonuje się alleluia, jest Wielki Post. Alleluia w tym czasie zastąpione może być przez akklamację przed Ewangelią lub traktus. Należy zaznaczyć, że zakaz ten dotyczy wszystkich mszy, nawet w uroczystości, np. św. Józefa czy Zwiastowanie Pańskie. Natomiast w Adwencie, który jest czasem radosnego oczekiwania na przyście Pana, śpiewa się przed Ewangelią alleluia z werselem.

5. Kto wykonuje alleluja?

W myśl IGMR n. 37a „śpiew rozpoczynają albo wszyscy, albo schola, ewentualnie kantor”. IGMR ma na myśli nie tyle tradycyjny śpiew według *Graduale Romanum*, ile raczej śpiew uproszczony np. według *Graduale Simplex* czy według zwyczajów miejscowych. Natomiast *Ordo Cantus Missae*, które odnosi się wyłącznie do alleluia tradycyjnego, wskazuje, by alleluja wykonywali kantorzy na przemian z chórem. Tak więc alleluia może wykonywać jeden kantor, kilku kantorów, schola lub wszyscy zgromadzeni.

6. Jak wykonywać alleluia?

a. Tradycyjne alleluia melizmatyczne wykonuje się w następujący sposób (*Ordo Cantus Missae* n. 7): pierwszy raz alleluia wykonują razem z jubilus kantorzy, potem powtarza je schola w całości. Istnieje jednak możliwość wykonywania alleluia tylko raz — bez powtarzania. Wówczas wykonują je wszyscy śpiewacy. Werset śpiewają kantorzy łączone z melizmą końcową. Ostatnie alleluja powtarzają wszyscy tzn. kantorzy i schola.

b. Uproszczone trzykrotnie alleluia według *Graduale Simplex* wykonuje najpierw kantor. Po nim powtarzają je wszyscy uczestnicy liturgii. Następnie kantor śpiewa werset, po którym znów wszyscy powtarzają trzykrotnie alleluia. Jeśli przypadają dwa wersety — postępuje się podobnie każdy werset kończąc trzykrotnym alleluia. W tym miejscu należy zaznaczyć, że jako podstawę sposobu śpiewania alleluia w języku polskim przyjęto właśnie *Graduale Simplex* —

a więc trzykrotne alleluia. Nie wyklucza to możliwości stosowania alleluia dwukrotnego, istniejącego już poprzednio, a także wielokrotnego powtarzania tego słowa.

c. Ponieważ alleluja nie należy ściśle do wiernych, ale jest w zasadzie śpiewem kantora lub scholi, może być wykonywane także wielogłosowo przez chór — a capella lub z zespołem instrumentalnym. Trzeba tylko, by kompozytorzy tworząc takie alleluia mieli na uwadze funkcję tego śpiewu jako towarzyszącego procesji od Ewangelii i pewnego rodzaju aklamacji. Stąd czas trwania kompozycji powinien być ograniczony. Dobrze także, jeśli do tego śpiewu mógłby się w jakiś sposób dołączyć lud. Co się tyczy stylu muzyki, to jest on sprawą względną, bowiem każdy styl może wywołać skutki uboczne. Dla wielbiciela chorału gregoriańskiego alleluia wykonane według *Graduale Romanum* może być przede wszystkim dziełem sztuki. Moment estetyczny będzie tu więc pierwszoplanowy. Młodzieniec entuzjastycznie się muzyką młodzieżową będzie zagrożony funkcją ludyczną tego rodzaju muzyki, gdy alleluia w tym stylu zostanie napisane³⁴. Istnieje więc konieczność liczenia się z warunkami socjokulturowymi. Jest to jednak zagadnienie szersze i samo w sobie może stać się przedmiotem osobnego omówienia.

7. Gdzie wykonuje się alleluia?

Miejsce wykonywania alleluia nie zostało ściśle określone. Pośrednio z dokumentów wynika, że nie jest nim ambona, z której głosi się Słowo Boże i śpiewa psalm responsoryjny: „Z ambony wykonuje się czytania, psalm responsoryjny oraz orędzie wielkanocne. Można też z tego miejsca mówić homilię i prowadzić modlitwę powszechną...” (IGMR n. 272). „Nie jest natomiast wskazane, by na ambonie znajdował się komentator, kantor czy dyrygent chóru”. (Tamże). Ponieważ alleluia należy do kantora, nie powinien więc on wykonywać je z ambony. Może to być jakieś inne miejsce w pobliżu ołtarza, przy balustradzie, w ostatecznym przypadku chór muzyczny (szczególnie gdy wykonuje je zespół śpiewający łącznie z towarzyszeniem instrumentalnym). Trzeba nadmienić, że wykonawca psalmu (psalterzysta lub psalmista) a kantor — to dwie różne osoby sprawujące dwie odmienne funkcje.

8. Dobór wersetów.

Ordo Lctionum Missae w n. 9 podaje następujące zasady wyboru wersetów: „Drugí śpiew, wykonywany po drugim czytaniu, a więc przed Ewangelią, jest albo określony w każdej Mszy św. i posiada ścisły związek z Ewangelią, albo może być dobrany z serii wspólnej jakiegoś okresu liturgicznego lub *Commune*”. Innymi słowy istnieją alleluia *propria* oraz *communialia*. Te ostatnie mogą być *temporalia* (na

³⁴ G. Skop, dz. cyt. s. 109.

okres liturgiczny) lub z *Commune Santorum*. W zasadzie należy się trzymać wersetów własnych wyznaczonych przez *Ordo*. Używanie jednak wersetów okresowych lub wspólnych jest częstokroć wskazane a nawet konieczne. *Graduale Simplex* jest w tym przypadku bardzo elastyczne i pozwala na korzystanie *ad libitum* (n. 17).

Pewnym połączeniem psalmu responsoryjnego i śpiewu alleluia jest tzw. psalm alleluiatyczny, w którym respons stanowi właśnie alleluia. Jednakże ta forma śpiewu kwalifikuje się do osobnego omówienia.

Poruszone wyżej przepisy wynikające z dokumentów mają charakter norm wskazujących. Każda kultura i każdy naród może w obrębie własnego języka wytworzyć własne śpiewy o specyficznym zabarwieniu, odpowiadające mentalności danej grupy społecznej. Dokumenty bowiem nie stanowią granic twórczości muzycznej. Przeciwnie — każda nowa inwencja, która przejdzie próbę czasu, może być zaakceptowana przez kompetentne władze. Stąd zachęta do kompozytorów o tworzenie nowych melodii i szukanie nowych, lepszych sposobów wykonywania śpiewów alleluia.

Lublin

Ks. IRENEUSZ PAWLAK